

Rodowód Koperów z Kątów koło Maluszyna (studium genealogiczne)

Seneka Młodszy, żyjący na przełomie tysiącleci, napisał w swoich *Dialogach*: „Staraj się również przedłużyć pamięć o swoim bracie przez jakieś trwałe świadectwo w swoich pismach. To bowiem jedno wśród tworów ludzkich jest dzieło, któremu nie szkodzi niszczycielska potęga czasu, którego nie strawi żadna długowieczność. Wszystkie inne pamiątki, które powstają przez budowę z kamieni, potężne bloki z marmuru i przez usypane z ziemi mogiły, nie zapewniają długiego trwania w pamięci, ponieważ same rozpadają się w nicość”¹. W słowach uczonego – poety pobrzmiewa wyraźnie wołanie o pielęgnowanie historii rodziny. Zadanie to w ciągu wieków wypełniano na różne sposoby. Jednym z nich były układane rodowody, w których kolejno następujące po sobie pokolenia przypominały potomnym o poczuciu więzi, wzajemnym szacunku i godnym życiu na wzór przodków. Ukazując związki antenatów łączono je często z wydarzeniami, jakie miały miejsce w przeszłości, co czyniło historię rodziny bardziej wiarygodną i ciekawą. Z czasem prowadzone badania nad rodowodem przeobraziły się w genealogię, czyli nauką pomocniczą historii².

Badania genealogiczne w Polsce znajdują się obecnie w fazie zintensyfikowanej. To znaczy, że coraz chętniej korzystają z nich zarówno wyspecjalizowani historycy, jak genealodzy – amatorzy. Staje się tak za sprawą szerzej otwartych drzwi archiwów kościelnych i państwowych, w których przechowywane są zasoby akt metrykalnych. Tak stało się i w tym przypadku. Na użytek niniejszego artykułu skorzystano wy-

ŁUKASZ KOPERA – dr nauk humanistycznych w zakresie historii, absolwent Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, autor książek i wielu artykułów naukowych, popularyzator wiedzy o rodzinnej parafii św. Mikołaja w Maluszynie.

¹ L.A. SENEKA, *Dialogi*, tłum. L. Joachimowicz, Warszawa 1963, 433-434.

² J. SZYMAŃSKI, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2004, 70-72; M. NOWACZYK, *Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego*, Warszawa 2005.

łącznie z zespołu ksiąg metrykalnych znajdujących się w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie³. Jako że wszystkie dane zaprezentowane w tekście zostały zaczerpnięte z tego właśnie archiwum, w części zasadniczej artykułu zrezygnowano z podawania tradycyjnych przypisów, ograniczając je do istotnych publikacji. Na potrzeby zachowania właściwego układu treści zastosowano następujące skróty: * (narodziny), x (małżeństwo), † (śmierć). Ponadto cały wywód uzupełniono zamieszczonym w aneksie wykresem genealogicznym.

1. Charakterystyka ksiąg metrykalnych

Prezentowany rodowód Koperów z Kątów sporządzono w oparciu o trzy rodzaje ksiąg metrykalnych: chrztów, ślubów i zmarłych, sporządzonych przez duchownych rzymskokatolickiej parafii św. Mikołaja w Maluszyńcu. Ośrodek kościelny znajduje się na terenie archidiecezji częstochowskiej, a w przeszłości należał do diecezji kujawsko-kaliskiej, którą wyodrębniono w metropolii gnieźnieńskiej (1818 r.)⁴. Archiwum właściwym, które przechowuje sporządzane przez kancelarie parafialne z tego terenu księgi, jest Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie. Zachowane akta metrykalne dla parafii Maluszyńcu obejmują lata 1632-1949⁵. Tak dawny wiek metryk pozwolił na opracowanie genealogii rodu Koperów począwszy od 1716 r.⁶

Księgi metrykalne były sporządzane w co najmniej dwóch egzemplarzach. Jeden był oryginałem kościelnym, a drugi, służący do celów świeckich, stanowił akta urzędu stanu cywilnego (USC)⁷. Spisano je w formie narracyjnej w trzech językach: łacińskim, polskim i rosyjskim, w zależności od okresu, w którym zostały wytworzone. Przed r. 1800 prowadzono je w łacinie, w okresie 1808-1867 po polsku, a w trakcie 1868 r. zaczęto je zapisywać po rosyjsku, aż do początków 1915 r., kiedy ponownie zaczęto prowadzić je w języku polskim.

³ W.P. WŁAŻŁAK, *Inwentarz ksiąg metrykalnych Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie*, „Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej” 1 (2011), 40-43.

⁴ J. ZWIĄZEK, *Z przeszłości kościelnej Maluszyńcu i okolicy*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszyńcu. Księga jubileuszowa*, red. A.J. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 49-52.

⁵ W.P. WŁAŻŁAK, *Inwentarz ksiąg metrykalnych*, 41-44.

⁶ AACz, sygn. KM 641, 286.

⁷ Księgi metrykalne USC przechowywane są najczęściej w archiwach państwowych.

Zamieszczone w metrykach dane są zróżnicowane w zależności od okresu ich spisania. Imię dziecka, zazwyczaj przybierane od świętego patrona, było często dookreślane, o którego konkretnie świętego chodzi, np. Jan Chrzciciel, Jan Chryzostom⁸. Nazwiska utrwały dopiero swoją dziedziczość po ojcu w 1 poł. XIX w. Wcześniej funkcjonowały jako osobiste przezwiska lub przydomek dla odróżnienia osoby czy rodziny. Czasem zapisywano zarówno stary, jak i nowy przydomek, rozdzielając je słowem *alias*, „czyli”, „inaczej” lub *vel*, dzięki czemu łatwiej jest powiązać tożsamość osób wymienionych w metrykach, np. Góralczyk *alias* Kopera, Malczyk *vel* Kłapa. Takim przemianom podlegało nazwisko rodziny Koperów, której protoplasta Piotr zawierał małżeństwo pod przewiskiem Górski⁹. Spośród piątki jego dzieci, które zostały ochrzczone, troje wstąpiło w związki małżeńskie i zmarło (dotyczy mężczyzn) jako Góralczyk¹⁰, sam Piotr natomiast umarł jako Kopera. Pod takim też nazwiskiem żyli wszyscy jego dalsi potomkowie. Jeszcze w XIX w. nazwiska były niestabilne pod względem pisowni, np. Szczubak ÷ Ściubak, Zasadka ÷ Zasada, Młynek ÷ Młynarczyk, Koperka ÷ Kopera, Binek ÷ Binkowski, Kluska ÷ Kluza¹¹.

Kobiety określano nazwiskiem rodowym (za wyjątkiem matek chrzestnych) lub dwojgiem nazwisk. Zapisywano je w mianowniku, np. Kopera, w formie po ojcu, np. Koperówna, Góralczykówna, po mężu, np. Koperowa, albo w liczbie mnogiej w dopełniaczu, np. z Koperów, z Góralczyków. Mianownikową postać nazwiska kobiety często można ustalić dopiero po poznaniu nazwiska jej ojca, np. Góralczonka mogła być córką Górala, ale niewykluczone, że i Górskiego.

Przy nazwisku zwykle pojawiała się miejscowość, którą należy rozpatrywać bardzo ostrożnie w przypadku metryk łacińskich. Podawana przy okazji chrztu i zgonu miejscowość oznaczała miejsce urodzenia, zamieszkania lub śmierci osoby. Sprawa wygląda nieco bardziej skomplikowanie, kiedy do akt stawali nowożeńcy. W tym wypadku miejscowość mogła wystąpić przy każdym z nich lub wspólnie dla obu, np. Antoni Góralczyk z Sudzinka i Antonina Stypka z Ciężkowiczek, Piotr Górski i Agnieszka Bienek z Ciężkowiczek¹². W przypadku tego ostatniego zapisu miejscowość wskazywała na miejsce pochodzenia obojga nowożeńców. Podana analiza występowania nazw miejscowości w aktach me-

⁸ AACz, sygn. KM 643, 26; KM 3940, 72.

⁹ AACz, sygn. KM 641, 286.

¹⁰ AACz, sygn. KM 642, 94v, 96.

¹¹ AACz, sygn. KM 641, 287v; KM 643, 32v, 70, 187v.

¹² AACz, sygn. KM 641, 286; KM 643, 181.

trykalnych nie jest wypadkową i w celu przeprowadzenia właściwej ich interpretacji należy porównać większość zapisów.

Tożsamość osób dookreślano stanem cywilnym, np. młodzian, czyli kawaler; dziewczka, czyli panna; wdowa, wdowiec, oraz stanem społecznym lub zawodem, np. pracowity, tj. pracujący na roli, chłop; włościanin lub osadnik, tj. mieszkaniec wsi; gospodarz, tj. chłop mający własne gospodarstwo rolne; zagrodnik, tj. chłop posiadający niewielką zagrodę; chałupnik, tj. chłop mający chałupę, ale nie posiadający własnej ziemi; komornik, tj. chłop bez ziemi, mieszkający na komornym; parobek, tj. chłop służący u bogatszych gospodarzy.

Największą trudność w badaniach genealogicznych nastrocza jednak podawany w aktach wiek osób, który zapisywano w przybliżeniu. Oznacza to, że im dalej od narodzin, tym mniej pewny, zwłaszcza w momencie śmierci. Jego rozbieżność ze stanem faktycznym może wynosić nawet 20 lat. W metrykach łacińskich zapisywano zawsze datę chrztu dzienną, która najczęściej pokrywała się z datą urodzenia. Działo się tak dlatego, że obrządku chrztu dopełniano zwykle zaraz po narodzinach dziecka w obawie przed śmiercią. Dopiero *Kodeks cywilny* Napoleona (1808-1825) rozgraniczył zapisywanie osobno daty urodzenia i chrztu dla akt cywilnych i kościelnych. Od 1826 r. ponownie złączono zapis obu dat (urodzenia i chrztu) w jednym akcie. Od 1868 r. stopniowo wprowadzano podwójną datację wg kalendarza gregoriańskiego i juliańskiego, przy czym w nawiasach podawano datę właściwą kalendarzowi gregoriańskiemu (różnica wynosiła 12-13 dni).

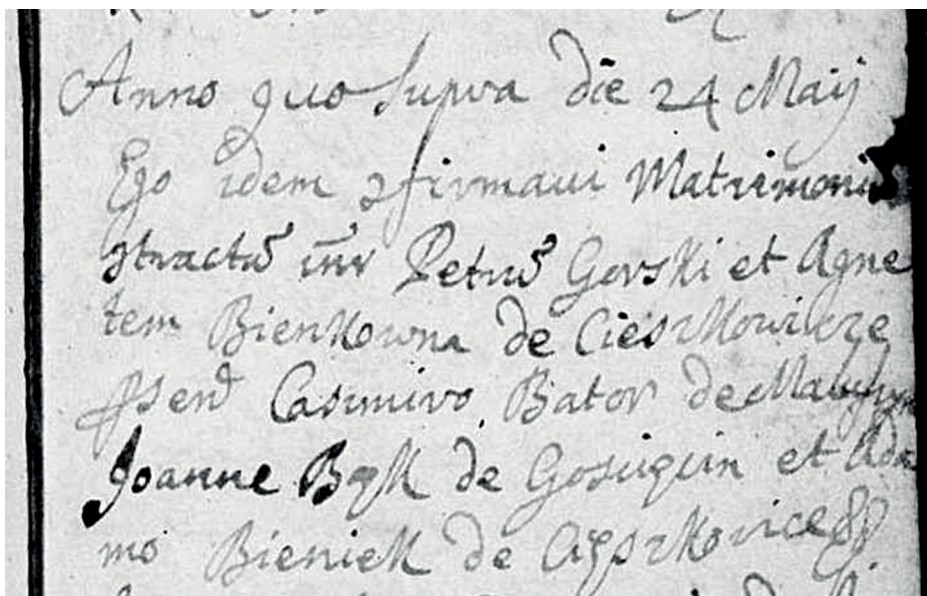
W metrykach zawsze wymieniano osoby trzecie, które świadczyły na rzecz dokonywanej czynności, bądź potwierdzały tożsamość osób stawających do zapisu aktów. Z reguły byli nimi dorośli mężczyźni, krewni rodziny lub jej sąsiedzi. W aktach co do zasady wymieniany był ojciec i matka, chyba że pozostawali nieobecni (zmarli) lub nieznan. Wtedy ich miejsce zajmowała akuszerka. Zdarzało się, że w przypadku śmierci osoby w zaawansowanym wieku lub zmarłej samotnie nie podawano personaliów rodziców, gdyż nikt nie potrafił ich potwierdzić. Do aktu wciągano wówczas charakterystyczny zwrot o rodzicach „nieznanych/niewiadomych z imienia i nazwiska stawającym”¹³.

¹³ AACz, sygn. KM 3958, 62.

2. Rodowód Koperów z Kałóów

W księdze małżeństw (*Liber copulatorum*) parafii św. Mikołaja w Maluszynie pod datą 24 maja 1716 r. został sporządzony akt ślubu protoplastów rodu: Piotra Koperę i Agnieszki z Binkowskich, zamieszkałych w Ciężkowickach. Piotr został zapisany w księdze pod nazwiskiem Górski, a nazwisko jego żony brzmiało wówczas Bienek. Kopia tego dokumentu, jako kluczowa dla genealogii rodziny, została zamieszczona poniżej.

AKT ŚLUBU PIOTRA GÓRSKIEGO I AGNIEZKI BIENEK Z 24 MAJA 1716 R.

ŹRÓDŁO: AACz, sygn. KM 641, 286.

Z powyższego zapisu wynika, że Piotr znany był wówczas miejscowej społeczności bardziej jako Górski aniżeli Kopera. Sformułowane w ten sposób w gwarze ludowej przezwisko przeniknęło następnie do akt. Nadanie jednak pseudonimu Górski (a nawet Góral) Piotrowi nie mogło być zupełnie przypadkowe, gdyż tego rodzaju przezwiska formułowano najczęściej w stosunku do przybyszów. Tym bardziej, że w księgach metrykalnych maluszyńskiego kościoła próżno szukać aktu urodzenia Piotra Koperę (Górskiego), a i przed 1716 r. księgi te nie wymieniają

nikogo z członków tego rodu. Idąc dalej za takim rozumowaniem można przyjąć, że protoplasta Piotr lub jego przodkowie przybyli do Ciężkowiczek z terenów górskich. Pozostaje pytanie: z których? Najpierw, jeżeli oddamy głos językoznawcom, to w nazwisku Kopera wskażą nam rdzenny człon „koper”¹⁴. Tutaj wymowa jest bardzo prosta. Przodkowie rodu zajmowali się uprawą kopru na terenach górskich. Ale jeżeli słowo „koper” zastąpimy łacińskim wyrazem *cuprum*, tj. miedź, to wytłumaczenie pochodzenia Koper (Górskiego) nabiera zupełnie innego znaczenia¹⁵. W takim rozumowaniu protoplaści Piotra Koper (Górskiego) trudnili się wydobywaniem i obróbką miedzi. W dawnej Polsce prace górnicze i hutnicze były prowadzone w zagłębiu Gór Świętokrzyskich i dolnośląskim. W tych regionach pozostałością dawnych osad, których mieszkańcy trudnili się przemysłem miedziowym, są miejscowości Miedzianka (dolnośląskie) i Miedziana Góra (świętokrzyskie)¹⁶. Ta ostatnia oddalona jest od Maluszyna o ok. 50 km. Jeżeli zestawimy te nazwy z przydomkiem protoplasty Piotra Koper (Górski), istnieje duże prawdopodobieństwo pochodzenia jego lub jego przodków właśnie z tych stron. Dodatkową przesłanką za takim wywodem niech posłuży fakt, że nazwisko Kopera (Koper, Koperka) występowało w XVII w. w zagłębiu świętokrzyskim (Kostomłoty, Zagnańsk, Suchedniów, Szewna) w dużym natężeniu. Upadek górnictwa na tym terenie tuż po potopie szwedzkim zmusił zapewne niejednego Koperę do wędrowki w poszukiwaniu nowych form zarobkowania. W ten sposób przedstawiciele tego rodu mogli znaleźć się na omawianym terenie.

Zanim jednak protoplasta rodu Koperów osiadł na stałe w Ciężkowiczkach i ożenił się z Agnieszką Binkowską, mógł pełnić jakieś funkcje w okolicznych dworach szlacheckich, np. rodziny Malczewskich – właścicieli Maluszyna, bądź Ostrowskich, wtedy dziedziców Silniczki. Bliższe związki Piotra Koper z jednymi, jak i z drugimi ujawnia akt chrztu jego córki Małgorzaty, ochrzczonej w kościele św. Mikołaja w Maluszynie 30 maja 1717 r., a której rodzicami chrzestnymi zostali Elżbieta Malczewska (dziedziczka z Maluszyna) i Stanisław Ostrowski (dziedzic dóbr Silniczka)¹⁷.

¹⁴ A. BRÜCKNER, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927, 137.

¹⁵ Tamże, 137.

¹⁶ K. BRYMORA, *Historia jednego surowca... miedź*, „Logistyka Odzysku” 2 (2016), 61; Z. WÓJCIK, *Znajomość ważniejszych kopalń na ziemiach polskich w dobie Oświecenia*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 37/2 (1992), 50.

¹⁷ AACz, sygn. KM 641, 215v.

Kim była natomiast rodzina Binkowskich (Bienków), do której wszedł Piotr Kopera? Księgi metrykalne monitują członków tego rodu jako pracowitych (*laboriosum*), a więc pochodzenia chłopskiego. Wiemy już, że rodzina ta zamieszkiwała w Ciężkowickach i, sądząc po wczesnych zapisach metrykalnych, sięgających połowy XVII w., była jedną z pierwszych rodzin, które zasiedliły tę osadę. Nazwisko Binkowski, które ostatecznie wykształciło się ok. poł. XIX w. od formy Bienek (lub Bieniek), w Ciężkowickach już nie występuje, ale za to znane jest w Maluszynie.

Wieś Ciężkowiczki na mapie administracyjnej parafii Maluszyn pojawiła się najpóźniej w 2 poł. XVI w., jako folwark Pukarzowskich h. Śreniawa. Panowie Pukarzowscy rezydowali na zamku w Pukarzowie, a ich majątek stanowiły liczne dobra w okolicy. Oprócz Ciężkowiczek należały do nich wsie: Pukarżów, Maluszyn, Mosty, Sudzinek, a także Cielętniki w gm. Dąbrowa Zielona i in. Wieś nazwę powzięła od miejscowości Ciężkowice w gm. Gidle. Tę mógł założyć lub posiadać niejaki Cieszko i stąd charakter osobowy wsi. W 1678 r. Ciężkowiczki przeszły w ręce Duninów, a następnie Malczewskich. Od 1738 r. osadę posiadali Ostrowscy h. Korab, rezydujący w Maluszynie¹⁸. Odtąd wieś przybrała wyraźnie na znaczeniu. Jej dogodna lokalizacja przy głównym trakcie prowadzącym od Maluszyna do Przedborza, który przecinała rzeczka Baryczka, pozwoliła Ostrowskim pobrać we wsi karczmę i młyn, a na znajdujących się w jej obrębie dużych kompleksach łąk i pastwisk urządzić stawy hodowlane i łąki polewane. Wszystkie te przedsięwzięcia dawały możliwość zarobkowania mieszkańcom Ciężkowiczek, m.in. w 1815 r. karczmarzem był tam Antoni Kopera, s. Jakuba (†1829)¹⁹. Według pierwszego spisu ludności z 1811 r. wieś zamieszkiwało 9 rodzin, łącznie 55 ludzi²⁰. W 1935 r. Ciężkowiczki obliczone były już na 152 mieszkańców²¹.

Piotr Kopera zmarł w Ciężkowickach 12 sierpnia 1755 r. w wieku 70 lat, ale ród, który zapoczątkował, przetrwał w okolicznych wsiach parafii Maluszyn ponad trzy stulecia i nadal znajduje swoich kontynuatorów. Nazwiska przedstawicieli rodu księgi metrykalne monitują naj-

¹⁸ Ł.S. KOPERA, *Maluszyn i jego mieszkańcy w świetle najstarszej księgi metrykalnej (1637-1731)*, VeC 6 (2016), 289-295.

¹⁹ AACz, sygn. KM 3933, 15.

²⁰ A.J. ZAKRZEWSKI, *Spis dusz w parafii Maluszyn w 1811 r.*, w: http://www.maluszyn.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=114&Itemid=48, [27.02.2019].

²¹ I. JEZERSKI, *Gmina Maluszyn w 1935 roku*, red. Ł.S. Kopera, Włoszczowa 2014, 64.

część w Kątach, Sudzinku, Maluszynie, Ciężkowiczkach, Silniczce, Błoniu, Woli Życińskiej i Baryczy.

Antenat Piotr Kopera, podawany jako *laboriosus* (pracowity), miał z Agnieszką z Binkowskich co najmniej pięcioro dzieci: Małgorzatę (*1717, †?), Błażeja (*ok. 1724, x 17 II 1749 z Teresą Młynarczyk, †1774), Zofię (*1726, †1737), Ewę (*1728, x 9 II 1749 z Andrzejem Młynarczykiem, †1759) i Jakuba (*ok. 1730, x 21 I 1748 z Katarzyną Synowiec, †1799). Spośród tego rodzeństwa linię Koperów, którą reprezentuje autor niniejszego opracowania, kontynuował Jakub.

Jakub, który odziedziczył przydomek po ojcu, został zapisany w formie zdrobniającej Góralczyk (jako syn Górala). W 1748 r. ożenił się on z Katarzyną Synowiec, panną z Maluszyna. Małżeństwo gospodarowało w rodzinnych Ciężkowiczkach, należących wówczas do Michała Ostrowskiego z Maluszyna. W Ciężkowiczkach pozostał także najstarszy brat Jakuba – Błażej, żonaty z Teresą Młynarczyk z Silniczki. W tej sytuacji, kiedy żony obu braci pochodziły spoza Ciężkowiczek, najprawdopodobniej doszło do podziału rodzinnego majątku. Podział ten pozostaje jednak w sferze domysłów, ale najprawdopodobniej to Jakub, który ożenił się jako pierwszy, pozostał na ojcowiznie. Jakub i Katarzyna posiadali sześcioro potomstwa: Agnieszkę (*1749, †1749), Otylię (*1750, x 24 I 1773 z Łukaszem Barysiem z Maluszyna, †?), Augustyna (*1752, x 4 VI 1779 z Magdaleną Zasada z Sudzinka, x 22 I 1804 z Teklą Pudło z Kątów, †1825), Antoniego (*1755, x 23 I 1792 z Antoniną Stypka z Maluszyna, †1829), Magdalenę (*1763, x 27 VII 1789 z Leonardem Szymańskim z Maluszyna, †1817) i Jana (*1759, x 21 I 1784 z Ludwiką Czaińską z Maluszyna, †1829). Spośród tego rodzeństwa księgi metrykalne monitują zaledwie o losach trójki braci: Augustyna, Antoniego i Jana. Najbardziej interesującym przedstawicielem tej linii był Augustyn, żonaty dwukrotnie w Sudzinku.

Sudzinek w 1 poł. XVIII w. był niewiele większą wsią od Ciężkowiczek, położoną na południowy-wschód od Maluszyna. Miejscowość opływała rzeka Pilica, która w przeszłości najprawdopodobniej zadecydowała o wykształceniu się pierwotnej osady. Nazwa wsi w aktach metrykalnych występuje w potrójnym zapisie, tj. Sudzin Mały (*Sudzyn Minor*), Sudzinek Mały (także jako Mniejszy) lub Sudzinek. Pod tą ostatnią nazwą znana jest obecnie. Osada posiadała głównie charakter rolniczy, ale przy drodze lokalnej, która łączyła główne szlaki komunikacyjne (Włoszczowa – Maluszyn, Maluszyn – Przedbórz), stała karczma. Wieś przybrała wyraźnie na znaczeniu dopiero w 1 poł. XX w., kiedy w Sudzinku uruchomiono szkołę powszechną, a także zawiązano straż

pożarną. Obecność we wsi inteligencji nauczycielskiej nobilitowało ją w oczach mieszkańców i stawiało w szeregu znaczących osad w ówczesnej gminie Maluszyn. Dla porównania w 1811 r. w Sudzinku stało 9 domów, zamieszkałych przez 66 osób²². W 1935 r. wieś osiągnęła rekordową jak dotąd liczbę 209 mieszkańców²³.

Pierwszą żoną Augustyna Koperę została Magdalena z Zasadów z Sudzinka. Ślub odbył się w kościele parafialnym św. Mikołaja w Maluszynie w 1779 r. Z pierwszego małżeństwa Augustyna z Magdaleną zrodziło się dwoje dzieci: Wojciech (*1783, †?) i Gertruda (*ok. 1793, x 17 X 1815 z Franciszkiem Rokiem z Ciężkowiczek, †1850). Augustyn owdowiał w 1804 r. i jeszcze tego samego roku ożenił się powtórnie z Teklą Pudło *primo voto* Groszek (Graszak), wdową z Maluszyna. To małżeństwo pozostawiło po sobie czworo potomstwa: Aleksego (*1806, x 29 VII 1832 z Petronelą Kumor z Kątów, †1861), Leona (*1809, x 23 I 1828 z Klarą Kumor z Ciężkowiczek, x 25 V 1840 z Antoniną Bednarczyk z Kątów, †1877), Ignacego (*1812, †?) i Katarzynę (†1816 jako niemowlę). Z tego domu ważnym przedstawicielem rodu był Aleksy, który zapoczątkował linię Koperów w Kątach.

Aleksy Kopera urodził się 13 lipca 1806 r. w Sudzinku. W 1832 r. ożenił się z Petronelą Felicjaną z Kumorów pochodzącą z Kątów, dokąd przeniósł się po ślubie. W akcie urodzenia Aleksego, spisany po łacinie, nazwisko jego rodziców – Augustyna i Tekli, brzmi jeszcze jako Góralczyk. Zapis ten był wielokrotnie prostowany w aktach, dotąd jednak bezskutecznie. Np. w akcie ślubu, jaki sporządzono w 1773 r. na okoliczność zawartego małżeństwa między Łukaszem Barysiem i Otylią Koperą, podano informację: „Otylia córka Jakuba Góralczyka odtąd nazwanego Kopera” (*Otiliam filiam Jakobi Góralczyk et recentioris cognominis Kopera*)²⁴. Okazuje się, że tradycja o pochodzeniu antenatów Koperów z gór, która przeniknęła do metryk przy okazji ślubu Piotra i Agnieszki Koperów (Górskich), dotrwała do początku XIX w.

W rodzinnym Sudzinku dalsze życie wiodło rodzeństwo Aleksego: przyrodnia siostra Gertruda (†1850) i młodszy brat Leon. Gertruda wyszła za mąż za Franciszka Roka, parobka z Sudzinka, urodzonego w Ciężkowiczkach. Małżeństwo doczekało się liczego potomstwa. Na ojcowiznie pozostał Leon (*1809). Podobnie jak jego ojciec Aleksy, że-

²² A.J. ZAKRZEWSKI, *Spis dusz w parafii Maluszyn w 1811 r.*, w: http://www.maluszyn.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=114&Itemid=48, [27.02.2019].

²³ I. JEZIERSKI, *Gmina Maluszyn w 1935 roku*, 64.

²⁴ AACz, sygn. KM 643, 155.

nił się dwukrotnie. Pierwsza żona – Klara z Kumorów, którą Leon poślubił w 1828 r., pochodziła z Sudzinka. W 1840 r. został jednak wdowcem i, nie czekając końca żałoby po śmierci żony, jeszcze tego samego roku ożenił się z Antoniną z Bednarczyków z Kątów. Leon z podwójnego małżeństwa posiadał aż szesnaścioro potomstwa (sic!), z którego okres dzieciństwa lub wczesnej młodości przeżyło zaledwie czworo: Filip (*1834, x 8 XI 1852 z Katarzyną Musiał z Sudzinka, †1890), Jadwiga (*1836, x 13 II 1854 z Antonim Larą, parobkiem z Sudzinka, urodzonym w Garnku, †1891), Anna (*1849, x 22 I 1866 z Walentym Rudkowskim, parobkiem z Kątów, urodzonym w Grodzisku, x 29 I 1883 z Izydorem Wolskim z Sudzinka, †1923) i Helena (*1852, x 26 VIII 1872 ze Stanisławem Olasem z Maluszyna, †1919).

Kąty w momencie przybycia Aleksego były niewielkim przysiółkiem Maluszyna, w którym stało nie więcej jak 7 domów zamieszkałych przez 57 mieszkańców (1827 r.)²⁵. Ludność tamtejsza zajmowała się głównie pracą na roli. Za wsią w kierunku południowo-wschodnim, wzdłuż rzeki Pilicy, rozciągały się łąki plebańskie, a dopiero za nimi pastwiska i pola włościan kącińskich. Na końcu tych ról, w miejscu określonym Gadka (być może od nazwiska mieszkańca tego terenu) znajdował się młyn, poruszany wodą z Pilicy. W 1853 r. wieś przeciął bezimienny kanał wodny, który został przekopany na polecenia Aleksandra Ostrowskiego, dziedzica dóbr Maluszyn, celem nawadniania okolicznych łąk²⁶. Kanał swe ujście znalazł w lasach za wsią Ciężkowiczki, gdzie wpada do rzeki Baryczki. Jednak największy rozwój przestrzenny i demograficzny Kąty osiągnęły w latach 30. XX w., kiedy osada obliczona była na 131 mieszkańców i stanowiła samodzielne sołectwo²⁷. Bliskie usytuowanie wsi względem Maluszyna, który stanowił centrum administracyjne i kulturalne (gmina, dwór, parafia), powodowało, że mieszkańcy Kątów chętnie angażowali się w życie parafii, uczestniczyli w strukturach gminy czy zaznaczali swoją obecność w organizacjach społecznych, takich jak np. straż pożarna.

Małżeństwo Aleksego i Petroneli w Kątach posiadało dziesięcioro potomstwa, z którego tzw. linię kącińską kontynuował Szymon (*1846). Pozostałe dzieci zmarły przedwcześnie lub wżeniły się w okoliczne ro-

²⁵ *Tabella miast, wsi i osad, Królestwa Polskiego, z wyrażeniem ich położenia i ludności, alfabetycznie ułożona w Biurze Komisji rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji*, t. I, Warszawa 1827, 200.

²⁶ K. STUDNICKA-MARIAŃCZYK, *Domena Ostrowskich z Maluszyna. Przykład przemian kapitalistycznych w Polskim rolnictwie XIX wieku*, Warszawa 2014, 133.

²⁷ I. JEZERSKI, *Gmina Maluszyn w 1935 roku*, 64.

dziny. I tak w młodym wieku zmarli: Balbina (lat 4, †1837), Józef (rok 1, †1838), Józef (rok 1, †1839), Józefa (lat 2, †1846). W związki małżeńskie natomiast wstąpili: Franciszka (*1834, x 20 I 1851 z Rochem Bieńkiem z Maluszyna, †1859), Jadwiga (*1840, x 10 XI 1856 z Janem Barysiem, parobkiem w Kątach, urodzonym w Cielętnikach, †1907); Józefa (*1851, x 18 XI 1872 z Aleksandrem Pysiem z Pukarzowa, †?), Tekla (*1853, x 25 I 1875 z Michałem Kluską z Mostów, †1919) i Wojciech (*1858, x 12 VII 1886 z Józefą Wojtasik z Kątów, x 26 VI 1899 z Agnieszką Musiał z Sudzinka, †1920).

Szymon jest tym przedstawicielem rodu, o którym można powiedzieć już coś więcej. Urodził się 19 października 1846 r. w Kątach jako siódme z kolei dziecko w rodzinie Aleksego i Petroneli z Kumorów. Pozostawione przez niego własnoręczne podpisy w aktach gminy maluszyńskiej świadczą, że najprawdopodobniej jako pierwszy w rodzie zdobył podstawowe wykształcenie²⁸. Szansę na takie dawała wówczas szkoła elementarna w Maluszynie, zaprowadzona przez dwór Ostrowskich²⁹. Kiedy miał 16 lat, zmarł mu ojciec, a matka, jako wdowa, wyszła powtórnie za mąż za Jana Rudkowskiego, parobka z Grodziska (x 26 I 1862). W 1871 r. Szymon ożenił się z Marianną z Łysakowskich, panną z Woli Życińskiej. Małżonkowie gospodarowali w rodzinnych Kątach i doczekali się siedmiorga potomstwa: Marianna (*1872, x 22 III 1892 z Piotrem Krzyszkowskim z Kątów, x 16 V 1893 z Wojciechem Woźniakiem z Mostów, †1945), Waleria (*1875, x 19 XI 1895 z Wojciechem Musiałem z Sudzinka, †1917), Józef (*1878, †1879), Adam (*1880, †1881), Aleksy (*1882, x 13 XI 1903 z Antoniną Kłapa z Kątów, †1914), Aniela (*1889, †1896) i Ludwika (*1885, x 9 VII 1906 z Józefem Kościołkiem z Mostów, †1936). Mimo rozlicznych obowiązków domowych Szymon znajdował czas na realizację własnych pasji. W 1878 r. został członkiem orkiestry dętej hr. Aleksandra Ostrowskiego w Maluszynie³⁰. Zespół uświetniał swoją oprawą najważniejsze uroczystości parafialne. Przygrywał podczas hucznie obchodzonych we dworze imienin hr. Aleksandra, a także koncertował po okolicy. Przynależność do orkiestry dawała Szymonowi szansę zaistnienia w szerszej społeczności, a nawet awansu. Z czasem stał się osobą rozpoznawalną i szano-

²⁸ ARCHIWUM PAŃSTWOWE W ŁODZI (APŁ), sygn. ŁDSz 160, ŁDSz 183, ŁDSz 1604.

²⁹ Ł. KOPERA, *Początek szkoły elementarnej w Maluszynie (1811 r.)*, „Zeszyty Radomszczańskie” 7 (2013), 137-150; TENŻE, *Dzieje szkół elementarnych i powszechnych w dobrach Ostrowskich z Maluszyna (do 1945 r.)*, Sudzin – Włoszczowa 2012, 78-79.

³⁰ TENŻE, *Duszpasterstwo i życie religijne wiernych w parafii*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012*, 167.

waną w lokalnym środowisku do tego stopnia, że został wybrany wójtem gminy Maluszyn (kadencja 1904-1908)³¹. Jego urzędowanie przypadło na trudny okres walki Polaków z zaborcą rosyjskim o polonizację życia publicznego. Po złożeniu urzędu wspierał syna Aleksego w prowadzeniu gospodarstwa rolnego. Doczekał się kilkoro wnucząt. Zmarł w Kątach 29 kwietnia 1914 r. w wieku 68 lat.

Aleksy (syn Szymona), który osiadł na ojcowiznie, ożenił się 13 maja 1903 r. z Antoniną z Klapów, panną zamieszkałą przy rodzicach w Kątach, urodzoną w Maluszynie w domu Wawrzyńca i Katarzyny ze Stypków. Nazwisko panięńskie żony Aleksego nastroczało przez dłuższy czas wiele niejasności, gdyż w akcie chrztu brzmi ono Malczyk (*1883). Pod tym nazwiskiem został ochrzczony (*1856), a później zawierał związek małżeński (x 1879) także ojciec Antoniny – Wawrzyniec, syn Wojciecha i Konstancji z Kisielów *primo voto* Synowiec. Z kolei dziad Antoniny po ojcu został ochrzczony i zmarł pod nazwiskiem Kłapa. Pod tym samym nazwiskiem zmarły także dwie żony Wojciecha – Scholastyka (Konstancja) z Kisielów (†1883) i Franciszka z Tomczyków (†1897). Wprowadzone zatem do akt nazwisko Malczyk musiało być ewidentną pomyłką, której nigdy nie sprostowano, a nawet powielano, stosując zapis Malczyk *vel* Kłapa.

Małżeństwo Aleksego i Antoniny Koperów posiadało w Kątach sześcioro potomstwa: Stefana (*1904, x 8 VII 1945 z Marianną Czaja z Maluszyna, †1993), Stanisławę (*1907, x 6 II 1932 z Józefem Grządzielem z Baryczy, †1996), Mariannę (*1912, x 6 IX 1936 z Aleksandrem Palusem z Maluszyna, †1981), Zofię (*1916, z 2 IV 1945 z Leonem Szczypkowskim z Maluszyna, †1976), Władysławę (*1920, x 27 VII 1946 z Piotrem Kolmasą z Silniczki, †2005) i Wacława (*1928, x 29 IV 1962 z Franciszką Kolmas z Silniczki, †2008). Liczne obowiązki wynikające z prowadzenia gospodarstwa i wychowania dzieci nie przeszkadzały Aleksemu angażować się w życie społeczne. Nie posiadał wprawdzie większego talentu, jakim odznaczał się jego ojciec Szymon, ale cieszył się równie dużym zaufaniem u okolicznych mieszkańców i był wybierany do rady gminy Maluszyn.

Stefan, jako najstarszy spośród rodzeństwa, pozostał na ojcowiznie w Kątach. W młodości ukończył 4-klasową szkołę ludową w Maluszynie i wzorem swoich przodków zaangażował się w działalność społeczno-kulturalną. Po dziadku Szymonie odziedziczył m.in. talent muzyczny. Jeszcze w okresie szkolnym był członkiem Katolickiego Stowarzysze-

³¹ APŁ, sygn. ŁDSz 160, ŁDSz 183, ŁDSz 1604.

nia Młodzieży Męskiej, jakie działało przy kościele parafialnym w Maluszynie. Stowarzyszenie regularnie odbywało spotkania formacyjne, podczas których ćwiczyło pieśni na instrumentach smyczkowych. Po odbyciu służby wojskowej, Stefan został druham-ochotnikiem, należąc do oddziału maluszyńskiej straży pożarnej. Pasję tę zaszczeplił w nim długoletni kierownik szkoły powszechnej w Maluszynie, a zarazem naczelnik miejscowego oddziału straży – Jan Popowicz (1900-1987)³². Już jako druha zapisał się do zorganizowanego przy maluszyńskiej parafii przez organistę Juliana Berga chóru kościelnego, gdzie zapoznał swoją przyszłą żonę – Mariannę z Czajów (*1922), także chórzystkę. Należy dodać, że w chórze parafialnym śpiewała także młodsza siostra Stefana, Zofia Szczypkowska, oraz siostrzenica, Krystyna Grządziel. Stefan i Marianna po ślubie, który odbył się niedługo po zakończeniu II wojny światowej, bowiem 8 lipca 1945 r., zamieszkali w Kątach, prowadząc wspólnie gospodarstwo rolne. Mimo sporej różnicy lat, jaka dzieliła małżonków, Marianna i Stefan wychowali siedmioro potomstwa, a nawet doczekali się wnuków. Ich szczęśliwe życie rodzinne przerwała nagła śmierć Marianny († 5 VII 1990), która zmarła w Częstochowie. Stefan zmarł trzy lata później w domu rodzinnym w Kątach († 7 XI 1993). Małżonków dzieliły trzy dni od śmierci Marianny, aby świętować 45-lecie wspólnego pożycia.

Zakończenie

Przedstawiony rodowód Koperów z Kątów jest przykładem badań genealogicznych, które ukazują związki rodzinne w oderwaniu od wielkich postaci i wydarzeń historycznych. Na potrzeby rodowodu dokonano analizy kilkuset akt metrykalnych spisanych w trzech językach: łacińskim, polskim i rosyjskim, na przestrzeni ponad 300 lat. Zadanie to wykonano z wielką dokładnością, ale i w tym wypadku nie należy wykluczyć błędów i pomyłek, które mogły wyniknąć z samej natury zapisów metrykalnych, tj. ich złego stanu zachowania, błędnego zaprowadzenia, czy po prostu fizycznego braku. Niemniej napotkane trudności nie przeszkodziły, aby wykazać XVIII-wieczną metrykę rodziny Koperów z Kątów w parafii Maluszyn. Zwykło się mówić, że historia jest ciekawa wtedy, kiedy jest ciekawie opowiedziana. Także i przy okazji prezento-

³² Ł.S. KOPERA, *Z dziejów ratownictwa pożarniczego w Maluszynie*, w: *100-lecie OSP Maluszyn w 100-lecie odzyskania niepodległości*, red. Ł.S. Kopera – K. Maciaszczyk -Bednarek, Radomsko 2018, 9-11.

wanego rodowodu znalazło się wiele interesujących faktów, które z powodzeniem zaciekałyby zarówno językoznawców, jak i etymologów.

Początek rodowi Koperów dali Piotr i Agnieszka z Binkowskich, którzy związek małżeński zawarli 24 maja 1716 r. w kościele św. Mikołaja w Maluszynie. Małżonkowie jeszcze przed ślubem zamieszkiwali w Ciężkowiczkach, gdzie później na świat przyszło także co najmniej ich pięcioro dzieci: Małgorzata, Błażej, Zofia, Ewa, i Jakub. Interesujące w sporządzonym akcie ślubu protoplastów Piotra i Agnieszki są zapisy nazwisk małżonków. W przypadku Piotra było to przezwisko Górski. Agnieszka natomiast pochodziła z Bienków, znanych dzisiaj w parafii maluszyńskiej pod nazwiskiem Binkowski. Właściwe nazwisko Piotra wybrzmiało dopiero w akcie jego śmierci, który sporządzono w 1755 r. Utrwalone jednak w stosunku do Piotra Koperę przy okazji ślubu z Agnieszką Binkowską przezwisko Górski (a nawet Góral, czy Góralczyk) przetrwało w aktach do pocz. XIX w. W międzyczasie były podejmowane próby jego sprostowania, dotąd jednak bezskutecznie. Przydomek Górski, pod którym funkcjonowali przez blisko stulecie członkowie rodziny Koperów, został nadany Piotrowi nieprzypadkowo. Mógł on wskazywać bowiem na pochodzenie jego lub jego przodków z terenów górskich. W dalszych pokoleniach rodu Koperów wystąpiło wielu przedstawicieli rodziny, którzy zasłynęli z takiej czy innej działalności. Wśród nich był m.in. Antoni Kopera (syn Jakuba, a wnuk Piotra), który prowadził karczmę w rodzinnych Ciężkowiczkach. Zupełnie z innych powodów zasłynęli także Szymon (syn Aleksego, a wnuk Augustyna – brata karczmarza Antoniego) oraz Stefan (syn Aleksego, a wnuk Szymona), którzy odznaczyli się talentem muzycznym i działalnością społeczną (Szymon pełnił funkcję wójta gminy Maluszyn). Te i inne przypadki ukazują, jak ciekawe i interesujące mogą być losy przodków, nawet o tak mało pospolitym nazwisku, jak tytułowy ród Koperów.

Aneks

WYKRES GENEALOGICZNY PROTOPLASTÓW KOPERÓW Z KĄTÓW

Piotr Kopera (Górski)

* ok. 1685

x 24 V 1716 Maluszyn

Agnieszka Binkowska (Bienek)

*? Ciężkowiczki

†?

† 12 VIII 1755 Ciężkowiczki

Pedigree of Kopera from Kały next to Maluszyn (Genealogy Study) Summary

The pedigree of Kopera from Kały near Maluszyn has an eighteenth-century history. The marriage of Aleksy Kopera and Petronela Kumor begins in 1932. Aleksy's ancestors lived in Sudzinek and Ciężkowiczki. The protoplast of the family was Piotr Kopera married to Agnieszka Binkowska in Ciężkowiczki. Representatives of this family performed various functions in social life: Szymon (1846-1914) was the mayor of the commune of Maluszyn, Aleksy (1882-1962) was a member of the commune council, and Stefan (1904-1993) was a firefighter.

Słowa kluczowe: Kopera, genealogia, księgi metrykalne, Ostrowscy, Maluszyn, Kały.

Keywords: Kopera, genealogy, parish register books, Ostrowscy, Maluszyn, Kały.

Bibliografia

I. Źródła

1. Archiwalne

ARCHIWUM ARCHIDIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ IM. KS. WALENTEGO PATYKIEWICZA
W CZĘSTOCHOWIE

sygn.: KM 641; KM 642; KM 643; KM 644; KM 3933; KM 3936; KM 3938; KM 3945; KM 3947; KM 3954; KM 3958; KM 3958; KM 3948; KM 3949; KM 3959; KM 3956; KM 3959; KM 3960; KM 3951; KM 3957; KM 3952; KM 3961; KM 3963; KM 3962; KM 3953; KM 3964; KM 3965; KM 3967; KM 3966.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W ŁODZI

sygn.: ŁDSz 160; ŁDSz 183; ŁDSz 1604.

2. Drukowane

Jeziński I., *Gmina Maluszyn w 1935 roku*, red. Ł.S. Kopera, Włoszczowa 2014.

Tabella miast, wsi i osad, Królestwa Polskiego, z wyrażeniem ich położenia i ludności, alfabetycznie ułożona w Biurze Komisji rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, t. I, Warszawa 1827.

II. Opracowania

- Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927.
- Brymora K., *Historia jednego surowca... miedź*, „Logistyka Odzysku” 2 (2016), 60-62.
- Kopera Ł., *Duszpasterstwo i życie religijne wiernych w parafii*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga jubileuszowa*, red. A.J. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 151-208.
- Kopera Ł., *Dzieje szkół elementarnych i powszechnych w dobrach Ostrowskich z Maluszyna (do 1945 r.)*, Sudzin – Włoszczowa 2012.
- Kopera Ł., *Początek szkoły elementarnej w Maluszynie (1811 r.)*, „Zeszyty Radomszczańskie” 7 (2013), 137-150.
- Kopera Ł.S., *Maluszyn i jego mieszkańcy w świetle najstarszej księgi metrykalnej (1637-1731)*, VeC 6 (2016), 287-312.
- Kopera Ł.S., *Z dziejów ratownictwa pożarniczego w Maluszynie*, w: *100-lecie OSP Maluszyn w 100-lecie odzyskania niepodległości*, red. Ł.S. Kopera – K. Maciaszczyk-Bednarek, Radomsko 2018, 9-11.
- Nowaczyk M., *Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego*, Warszawa 2005.
- Seneka L.A., *Dialogi*, tłum. L. Joachimowicz, Warszawa 1963.
- Studnicka-Mariańczyk K., *Domena Ostrowskich z Maluszyna. Przykład przemian kapitalistycznych w Polskim rolnictwie XIX wieku*, Warszawa 2014.
- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2004.
- Właźlak W.P., *Inwentarz ksiąg metrykalnych Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie*, „Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej” 1 (2011), 11-581.
- Wójcik Z., *Znajomość ważniejszych kopalń na ziemiach polskich w dobie Oświecenia*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 37/2 (1992), 33-66.
- Związek J., *Z przeszłości kościelnej Maluszyna i okolicy*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga jubileuszowa*, red. A.J. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 17-98.

III. Netografia

- Zakrzewski A.J., *Spis dusz w parafii Maluszyn w 1811 r.*, w: http://www.maluszyn.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=114&Itemid=48, [27.02.2019].